

نقش کلیدی برنامه درسی در ایجاد تحول در آموزش زبان

آغاز فصل تابستان و تعطیل شدن مدارس را می‌توان فرصت مغتنمی برای تجدید قوا، تفکر و بازنگری در شیوه‌های فردی در آموزش به حساب آورد که بالقوه می‌تواند آموزش را به فرایندی تکاملی تبدیل کند و برکات آن علاوه بر رشد و شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان، معلم را نیز از آموزش‌دهنده صرف به هدایتگری توانا در مسیر رسالت فرهنگی خود ارتقا دهد. فرصت‌هایی که هر ساله در فصل تابستان ایجاد می‌شوند، گرچه ممکن است در نگاه اول کمی طولانی و زائد به نظر برسند ولی اگر به نقش این فرصت‌ها در رشد حرفه‌ای معلمان توجه کنیم، به ضرورت وجودی آن‌ها

پی می‌بریم. در نتیجه سعی خواهیم کرد با برنامه‌ریزی از این فرصت‌ها حداکثر استفاده را ببریم. در شماره گذشته بحثی را درخصوص نیاز به تحول در آموزش زبان آغاز کردیم و در آن به نقش و جایگاه معلم در تحول پرداختیم. در شماره حاضر سعی می‌کنیم بحث را با پرداختن به نقش برنامه درسی در ایجاد تحول پی‌بگیریم.

برنامه‌ریزی درسی در آموزش زبان در دهه ۱۹۶۰، میلادی با الهام گرفتن از دستاوردهای این شاخه از تعلیم و تربیت و بروز نشانه‌های عدم کارایی روش تدریس به عنوان عنصر اصلی آموزش زبان آغاز شد. در برنامه‌ریزی درسی آنچه حائز اهمیت است، توجه به مؤلفه‌های امر آموزش و مشخص کردن نقش هر یک از آن‌ها در رسیدن به اهدافی است که برای آموزش موضوع درسی مورد نظر پیش‌بینی شده است. و چون این امر در چارچوب برنامه‌ای منسجم برای یک دوره تحصیلی خاص با در نظر گرفتن تمامی جوانب، از جمله فلسفه تعلیم و تربیت و چشم‌انداز ترسیم شده، برای تحقق نقش و جایگاه کشور در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، با عنایت به شرایط و امکانات بالقوه و بالفعل کشور تحقق می‌پذیرد، امکان ایجاد زمینه‌های لازم برای رسیدن به اهداف از این طریق بهتر فراهم می‌شود.

در برنامه‌ریزی درس زبان، مؤلفه‌های مورد توجه عبارت‌اند از: نیازسنجی، تحلیل وضعیت و چگونگی زبان‌آموزی، تعیین اهداف ارتباطی، طراحی دوره، انتخاب یا تدوین مطالب درسی، سامان‌دهی آموزش مؤثر و ارزش‌یابی. از آن‌جا که همه این اجزا در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند، توجه به هریک بدون توجه به دیگر اجزاء برنامه را در رسیدن به اهداف خود ناکام می‌سازد. در آموزش زبان اکنون دیگر جای تردید وجود ندارد که تأکید بر اهداف ساختاری و تهی کردن آموزش از توجه به اهداف ارتباطی منطبق با نیازهای جامعه، به تلف شدن وقت، انرژی و امکانات مادی جامعه می‌انجامد. چرا که کاربرد چنین آموزشی فقط به کلاس درس و محیط‌های آموزشی محدود خواهد شد و در نتیجه، افراد در مواجهه با کاربردهای واقعی زبان توان و کارایی لازم را نخواهند داشت.

پذیرش این واقعیت برنامه‌ریزان درسی را ملزم می‌سازد در راستای ایجاد تحول، اهداف ساختاری را

با اهداف ارتباطی حاصل نیازسنجی جای‌گزین ساخت و با توجه به نقش و جایگاه سایر اجزای برنامه درسی، نحوه تغییر آن‌ها را هم‌سو با اهداف تعیین کنند. یکی از این اجزا کتاب درسی است که در آن اصول طراحی محتوا باید با اهداف ارتباطی هماهنگ شود. به عبارت دیگر، محتوا باید طوری طراحی شود که از طریق آن بتوان با استفاده از شیوه‌های مناسب، اهداف ارتباطی برنامه را محقق ساخت.

بدیهی است برای تحقق اهداف، زمینه آموزش مؤثر باید فراهم شود که این خود به توجه به عواملی از جمله آموزش معلمان، فراهم آوردن امکانات آموزشی و کمک‌آموزشی، و ایجاد سازوکارهای ویژه آموزش مهارتی-کاربردی در محیط‌های آموزشی بستگی مستقیم دارد. تغییر در نحوه سنجش پیشرفت تحصیلی، متناسب با آموزش‌های مهارتی، در ایجاد سازوکار فوق نقش محوری دارد چرا که به دلیل اهمیت سنجش در ارتقا به سطوح بالاتر تحصیلی به‌ویژه ورود به آموزش عالی، نحوه سنجش مهارت‌های زبانی، آموزش‌های قبل از سنجش را تحت شعاع خود قرار می‌دهد. آخرین مؤلفه برنامه‌ریزی درسی ارزش‌یابی مستمر در مسیر اجرای برنامه است که با گرفتن بازخوردهای لازم، به اصلاح مسیر و حصول اطمینان از رسیدن به اهداف می‌انجامد.

نگاه سیستمی به برنامه‌ریزی درسی آن‌گونه که در بالا مطرح شد، بر پیوند اجزا تأکید می‌کند و بر آن است که آموزش را کلی منسجم در نظر بگیرد که اجزای آن در ارتباط و تعامل با یکدیگر عمل می‌کنند. لذا در ایجاد تحول در آموزش زبان، برنامه درسی نقش کلیدی دارد به همین دلیل است که در بسیاری از کشورها که تحول در آموزش زبان را در دستور کار خود قرار داده‌اند، مسیر تحول از برنامه درسی آغاز شده و تغییرات لازم براساس برنامه در اجزا ایجاد و پی‌گیری شده است. از این بحث می‌توان چنین نتیجه گرفت که در تولید و اجرای برنامه درسی همکاری و مشارکت همه بخش‌های مرتبط ضروری است و لازم است به آن به عنوان فرایندی نگریده شود که از طریق ارزش‌یابی مستمر در حال تحول است. در غیر این صورت برنامه درسی پویایی خود را از دست می‌دهد و در گذر زمان از پاسخ‌گویی به نیازها بازمی‌ماند.